

TUBA İŞINSU DURMUŞ**

Rumelili Bir Şair Aile Üzerine Düşünceler: Nehârî, Sa'yî, Mü'min, Sûzî

Thoughts on A Family of Rumelian: Nehârî, Sa'yî,
Mü'min, Sûzî

Ö Z E T

Osmanlı şair/yazar biyografilerine dair yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde genellikle şair/yazarlar hakkında tekil bilgilerin öne çıktığı görülmektedir, bu isimler hakkında elimizdeki bilgiler müstakil olarak haklarında bilgi sunan kaynaklardan elde edebildiklerimiz kadaradır. Oysa aileye dayalı çalışmalar söz konusu olsa bu ailelerin biyografik bilgilerine yönelik birisinde ortaya konan orijinal bir bilgi diğerleri için de kaynak olabilir. Dönem kaynaklarında hakkında yeterli bilgiye ulaşamadığımız şairleri/yazarları bir ailenin parçası olarak değerlendirdiğimizde ve onlara ait bazen noksan denebilecek bilgileri bir araya getirdiğimizde, müstakil olarak ortaya konan bu veriler bazen o kişinin hayatına bazen de üslubuna dair bize daha tamamlayıcı bilgiler sunabilmektedir. Bunun karakteristik örneklerinden birini 16. yüzyılda yaşamış Prizrenli bir aile göstermektedir. Bu makalede, aynı coğrafyada ve aynı yüzyılda yaşamış şairlere dair yapılacak biyografik değerlendirmeler aile ilişkileri bağlamında bir araya getirildiğinde ve bir arada değerlendirildiğinde birbirine katkı sunan bilgiler ortaya çıkarılabileceği gösterilmeye çalışılacaktır.

ABSTRACT

The latest works on Ottoman poet / writer biographies reveal that there are more or less biographical data about them at hand. However, the information we have about these names is only as far as we can obtain from the sources laid out independently about them. The fact that there are no monographic studies on the families of the poets / authors, however, offers only a single evaluation of them. Whereas family-based studies can be obtained, however, an original knowledge put forward in their biographical information may be a source for others. The fact that family monograph studies about the poems which were found in production in Ottoman literature has not been done is a deficiency in this subject. When we consider poets / writers as part of a family we can not have much information about in the period sources, and when we bring together some of the information that can sometimes be missed, which is set aside independently, can sometimes provide us with more complementary information about the life of that person. One of the characteristic examples of this is a family of Prizren from 16th century. In this article, biographical evaluations of poets lived in the same geographical region and the same century will be tried to be shown together in the context of family relations, and to show that they can provide mutually beneficial information when evaluated together.

ANAHTAR KELİMELEER

Prizren, Sûzî, Mü'min, Sa'yî, Nehârî

KEYWORDS

Prizren, Sûzî, Mü'min, Sa'yî, Nehârî

* Makalenin Geliş Tarihi: 10.04.2018 / Kabul Tarihi: 25.04.2018.

Bu makale, TÜBA, Üstün Başarılı Genç Bilim İnsanlarını Ödüllendirme Programı (GEBİP) çerçevesinde kabul edilen "Osmanlı Divan Edebiyatında Kim Kimdir?" başlıklı proje çalışmasının çıktılarında biridir.

** Doç. Dr., TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (tdtubadurmus@gmail.com).

Giriş

Osmanlı şair/yazar biyografilerine dair yapılan en son çalışmalar gerek biyografi kaynakları gerekse mecmualarda şiirlerine rastladığımız şair ve yazar sayısının 7000 civarında olduğunu ortaya koymaktadır¹. Elimizde bu sayının hepsine dair az ya da çok biyografik veri mevcuttur. Ancak bu isimler hakkında elimizdeki bilgiler müstakil olarak haklarında bilgi sunan kaynaklardan elde edebildiklerimiz kadardır. Şairlerin/yazarların ait oldukları aileler üzerine monografik çalışmalar yapılmamış olması, bu isimlere yönelik ancak tekil değerlendirme sunmaktadır. Oysa aileye dayalı çalışmalar elde olsa bu ailelerin biyografik bilgilerine yönelik birisinde ortaya konan orijinal bir bilgi diğerleri için de kaynak olabilir. Osmanlı edebiyatında eser vermiş söz konusu isimlere dair aile monografisi çalışmaları yapılmaması bu konuya dair bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Dönem kaynaklarında hakkında yeterli bilgiye ulaşamadığımız şairleri/yazarları bir ailenin parçası olarak değerlendirdiğimizde ve onlara ait bazen noksan denebilecek bilgileri bir araya getirdiğimizde, müstakil olarak ortaya konan bu veriler bazen o kişinin hayatına bazen de üslubuna dair bize daha tamamlayıcı bilgiler sunabilmektedir. Bunun karakteristik örneklerinden birisini 16. yüzyıl şairlerinden Prizrenli Sûzî göstermektedir. Bu makalede, Prizrenli bir ailenin üyesi oldukları bilinen divan şairlerinden Nehârî, Sa'yî ve Mü'min'in biyografilerinden yola çıkarak aynı aileye dâhil olabileceğine dair elimizde bilgiler bulunan Sûzî ele alınacaktır. Bu yeni bilgiler ışığında yukarıda sözü edilen diğer isimlerin biyografilerine katkı sağlamak da amaçlanmaktadır.

¹ Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü'nde (1988) ortaya konan divan şairi sayısı 3180 iken 2017 yılında tamamlanan www.turkedebiyatisimlersozlugu.com projesinin sonuçlarına göre Osmanlı döneminde yaşamış ve edebi eser ortaya koymuş divan ve âşık/tekke şairi sayısı 7049'dur.

Şiir Ekseninde Buluşan Prizrenli Bir Aile

Biyografi kaynaklarında doğum ve ölüm tarihleri hakkında bilgi sahibi olamadığımız ancak II. Bayezid (1448-1512) ve Yavuz Sultan Selim (1512-1520) devri şairlerinden olduğundan yola çıkarak ölüm tarihi olarak 1520 civarı kaydedilen² Nehârî için Latîfî, *Tezkiresi*'nde Prizrenli oluşunu ve Yavuz devri içinde öldüğünü kesin olarak belirtmekte, şairi söz ustası ve hoş sözlü bir kişi olarak tanımlamaktadır (Canım, 2000: 540). Benzer şekilde Gelibolulu Âlî, *Künhü'l-Ahbâr* adlı eserinde şairin Prizrenli oluşunu vurgulayarak beraberinde bir matla'ına yer vermiştir (İsen 1994: 282). Şair hakkında en ayrıntılı bilgiyi veren isim, kendisi de Prizrenli olan Âşık Çelebi'dir. Çelebi, *Meşâirü'ş-Şuarâ* adlı şairler tezkiresinde Nehârî'nin Prizrenli oluşunu belirtmesinin ardından "Prizren'de oğlan togsa adından akdem mahlas korlar" sözüne atıfta bulunarak Prizren'in şair yetiştiren önemli bir bölge oluşunu vurgulamaktadır. Âşık Çelebi'nin şair hakkında verdiği bir başka önemli bilgi ise akrabalık ilişkilerine yöneliktir. Çelebi, Nehârî'nin ailesine dair bilgi verirken aynı dönem şairlerinden olan Sa'yî'den, şairin kardeşi olarak söz etmektedir (Kılıç 2010: 904).

Asıl adı Mustafa olan Sa'yî'nin de elimizde doğum ve ölüm tarihlerine dair bir kayıt yoktur. Latîfî, *Tezkiresi*'nde onu İstanbullu (Canım 2000: 307) olarak kaydetse de diğer kaynaklar Prizrenli olduğunda hemfikirdirler. Latîfî'nin bu görüşünde şairin uzun süre sarayda hocalık yapması ve İstanbul'da vefat edip burada defnedilmesinin payı olmalıdır. Nitekim Sehî, *Tezkiresi*'nde Sa'yî'nin Fatih Sultan Mehmed döneminde ilim tahsilinde bulunduktan sonra Üsküp'te iken gazellerini gören Sultan Bayezid tarafından fark edildiğini, İstanbul'da Sultan tarafından kendisine önerilen mansıb görevini reddettiğini belirtir (İpekten vd. 2017: 105). Ancak şair, Sultan Selim zamanında saraya gelerek buradaki gılmanlara hocalık yapmış ve bu görevde iken vefat etmiştir. Şairin ölüm tarihi hakkında en net bilgiyi veren Gelibolulu Âlî'ye göre şair Yavuz Sultan Selim döneminde (1512-20) vefat etmiştir (İsen 1994: 178). Sehî, şairi muhayyel şiiirleri olan, marifet ehli, nazik mizaçlı bir kişi olarak tanımlar (İpekten vd. 2017: 105). Kaynaklardaki Sa'yî biyografilerine akrabalık ilişkileri

² Fatih Köksal, www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com adresine yazdığı en güncel "Nehârî" maddesinde Latîfî Tezkiresinde "Yavuz devri şairidir" ve "bu devirde fevt oldu" ifadelerinden şairin ölüm tarihinin 1520 civarında olabileceğini belirtir.

açısından bakıldığında ise birkaç husus göze çarpmaktadır. Latîfî, şairi İstanbullu olarak göstermesinden kaynaklı olacak, şairin Nehârî ile kardeşlik ilişkisinden söz etmemektedir. Beyânî, *Tezkiresi'*nde Sa'yî'den Nehârî'nin kardeşi (Sungurhan 2017: 93), Riyâzî ve Kınalızâde Hasan Çelebi ise *Tezkirelerinde* Nehârî'nin en küçük kardeşi olarak söz etmektedirler (Açıkgöz 2017: 184; Sungurhan 2017: 439). Ancak kardeşlik ilişkisinden söz eden bu kaynakların hiçbirinde Sa'yî ve Nehârî'nin herhangi başka bir kardeşinden bahsedilmemektedir. Sehî, *Tezkire'sinde* Nehârî'den bahis açmamakla birlikte akrabalık ilişkisine ek sayılabilecek Sa'yî'nin meşhur Molla Hamdî'nin kız kardeşinin oğlu olduğu bilgisinden söz etmektedir (İpekten vd. 2017: 105). Aile şeceresine katkı sunarak Mecdî de, *Eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye'*de Molla Sa'yî'nin silsilesinin altıncı dereceden Şeyh Sa'dî-i Şirâzî'ye dayanmakta olduğunu kaydeder (Özcan 1989: 511). Aynı bilgi *Tuhfe-i Naili'*de Sa'yî için değil ancak kardeşi Nehârî için "Sa'dî-i Şirâzî ahfadından" şeklinde verilmiştir (Tuman 2001: 1117).

Kaynaklarda kesin bir bilgi olarak Nehârî'nin oğlu olduğu kaydedilen Mü'min mahlasıyla şiirler yazan Abdülmü'min de sözü geçen Prizrenli ailenin ikinci nesil şair aile halkasını oluşturmaktadır. Mü'min, kaynaklara göre babasından, Merhabâ Efendi'den ve Sa'dî Çelebi'den ders aldıktan sonra önce Hoca Sa'deddin Efendi'ye danışmend olmuş, ardından da sarayda baltacılar hocalığı yapmıştır. İsteddiği kadılık görevi kendisine verilmeyince saray ortamından uzaklaşarak kendi köşesine çekilmiş ve ulema ile irtibatını tamamen koparmıştır. Sonraları mansıb elde etmek için gayretleri olduysa da bir mevki elde edememiştir. Şairin ölümü hakkında kaynaklarda bir bilgi yoktur. Şairden söz eden kaynaklar daha çok onun ilginç bir kişilik olduğu üzerinde durmaktadırlar. Gelibolulu Âlî, şairden, vücudu ve giyimiyle pis ve garip biri olarak söz eder (İsen 1994: 276). Benzer ifadeleri Âşık Çelebi ve Hasan Çelebi de tekrarlar. Aile ilişkileri açısından Mü'min hakkında kaynaklara bakıldığında babasına dair bilginin kesin olduğu görülmektedir. Mü'min'in Nehârî'nin oğlu olduğu bilgisini Hasan Çelebi *Tezkiresi'*nde kaydeder (Sungurhan 2017: 807). Âşık Çelebi de şairin biyografisinden söz ederken "Nehârî-zâdedür" bilgisini eklemiştir (Kılıç 2010: 830). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'*ndeki "Mümin, Abdülmümin Efendi" maddesinde ise yanlış

şekilde “Nihâdîzâde” şeklinde yazılmıştır. Söz konusu kaynaklarda şairin babası hakkında bilgi verilmekte, şair amcalarına ya da başka akrabalarına dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır.

Nehârî, Sa'yî ve Mü'min'den daha fazla elde edemediğimiz aile ilişkilerine dair bilgileri Prizrenli ve Nehârî ile Sa'yî'nin çağdaşları oluşundan yola çıkarak şair Sûzî'nin biyografisinden öğrenmekteyiz. Latîfi, *Tezkiresi'*nde şairden derviş yaradılışlı, marifet sahibi bir kişi olarak söz etmiş ve onu, şairlerin makbüllerinden kabul etmiştir (Canım 2000: 311). Sehî de benzer şekilde şairliğini övmüş, Latîfi gibi Mihaloğlu Ali Bey'in yaptığı savaşları nazmettiği gazavatnamesi olduğunu belirtmiştir (İpekten vd., 2017: 146). Gelibolulu Âlî de eserinde, Sehî ve Latîfi ile benzer bilgileri sıralamakta, Nakşibendi oluşu ile birlikte şairin yazdığı *Gazavatname'sini* öne çıkaran bilgiler vermektedir (İsen 1994: 178). Agâh Sırrı Levend, biyografilerdeki bilgilerin sınırlı kalması ve bir aile görüntüsü oluşturmaması dolayısıyla Sûzî'nin kardeşleri bahsine şüpheyle yaklaşır. *Gazavatnameler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavatnamesi* adlı kitabında Sûzî'nin biyografisinden söz ettiği kısımda, Prizren'deki bir söylentiye göre, Sûzî'nin Nehârî mahlasını kullanan Ramazan Efendi adında bir kardeşi olduğunu belirtir: “Sûzî'den iki yıl evvel ölmüş. Her ikisi de aynı yerde gömülüymüş. *Âşık Çelebi Tezkiresi'*nin bazı nüshalarındaki, sonradan eklendiğine hükmettiğimiz kayıttan başka, hiçbir kaynaktan Sûzî'nin kardeşi Nehârî'den bahsedilmediğine göre, bu söylentinin doğru olup olmadığı kestirilemez. Doğru da olsa, yanlış da olsa, bahsi geçen ibaredeki “birâder-i büzürgteri Nehârî” kaydı ifade ve anlam bakımından fazladır” (2000: 197). Levend, kaynaklarda Sûzî ve Nehârî biyografilerinde birbirlerinden bahsedilmemesinden yola çıkarak bunun bir söylenti olabileceğini belirtir ve Nehârî ve Sûzî arasında bir akrabalık yoksa bile, yan yana gömülü olan bu iki şairi, Prizren halkının sonradan kardeş saymış olabileceği hükmüne varır (2000: 202). *Âşık Çelebi'*nin verdiği bilgiler ise üslubu yanında aile ilişkileri açısından bakıldığında daha aydınlatıcıdır. Çelebi, Sûzî'nin biyografisinde Nehârî'den, Levend'in yukarıda ifade ettiği üzere, şairin büyük kardeşi olarak söz etmektedir. Kaynaklarda Sûzî'nin kardeşi olarak Nehârî belirtilmekle birlikte diğer kardeşi Sa'yî ile ilişkisinden ise hiç söz edilmemektedir. Bunlardan başka

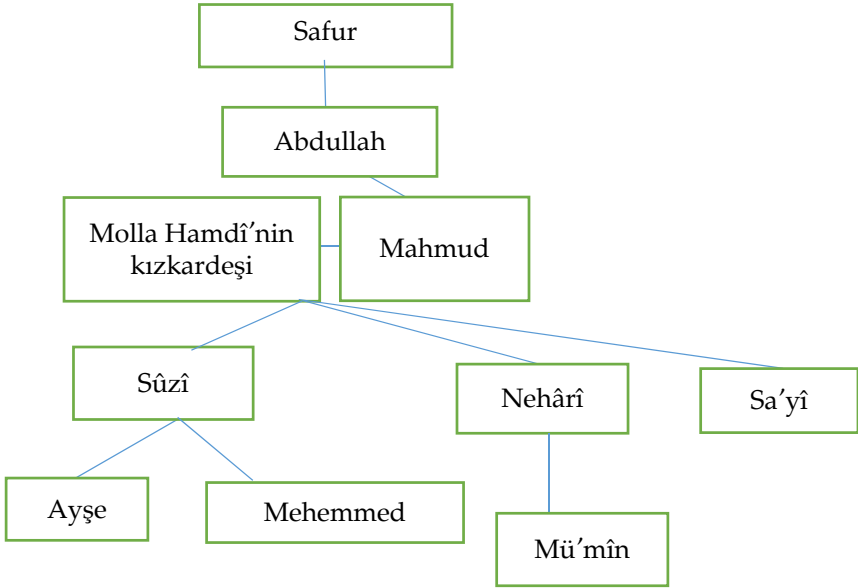
belirtilen hiçbir kaynakta Sûzî'nin doğum veya ölüm tarihlerine yönelik bir kayıt da yoktur. Bu kısımdan sonra şairin doğum ve ölüm tarihlerine ait kayıtlara Sırp tarihçisi Aleksije Olesnicki'nin Sûzî Çelebi hakkında çalışmasından ulaşıyoruz. Olesnicki, "XV-XVI. Yüzyıl Şair-Tarihçi Prizrenli Sûzî Çelebi'nin Özgeçmişi" adlı makalesinde Prizren'deki Sûzî Çelebi türbesinin kitabesini okuduğunu ve buna dayanarak şair hakkında bilinmeyen kayıtlara ulaştığını belirtmektedir. Araştırmacı, Sûzî Çelebi'nin asıl adının Mehmed olduğunu, Mahmud adlı birinin oğlu olduğunu ve dedesinin Abdullah adını taşıdığını belirtmiştir. Şairin Prizren'de doğduğu bilgisi kesindir. Araştırmacının, şairin doğum tarihine dair kesin olmamakla birlikte verdiği tarih aralığı ise 1455-1465'tir. Altay Suroy Repeçoğlu "Sûzî'nin Kardeşleri" adlı yazısında Olesnicki'nin doğum tarihine dair verdiği tarih aralığını biraz daha daraltarak şairin Mihaloğlu Ali Bey'in 1477 yılındaki Bosna seferinde akıncılar komutanının yanında oluşunu ve bu tarihlerde 19-21 yaşlarında olabileceği düşünüldüğünde Sûzî'nin doğum tarihi aralığı olarak 1455-58 yıllarını vermektedir (2000: 43). Olesnicki, baş taşı kitabesinde okuduğuna göre şairin ölüm tarihi olarak da 931/ 1524 yılını kaydetmiştir. Olesnicki'nin makalesinde Sûzî'nin hayatına dair verdiği bir başka önemli bilgi ise Sûzî'nin Sırp asıllı bir devşirme olabileceği görüşüdür. Araştırmacı, şairin yazdığı *Gazavatname*'sinde yer yer bunu hatırlatacak bir üslup sezildiğini düşünmektedir (2000: 95). Bunlardan biri, şairin Tuna nehrini tasviridir: "Mihaloğlu Ali Bey'in 1460 yılının kış mevsiminde Macar ordusunun yenildiği Bezazis savaşı arifesinde Drim üzerinden geçişini Sûzî çok canlı ve ayrıntılı bir biçimde anlatıyor, Tuna'nın güzelliği ve görkemli görünüşü karşısında hayran kalıyor. Şair, Ali Bey ve muhteşem Tuna arasındaki muhavereyi nakledip normal birisi tarafından aşılamayacak olan nehrin, Ali Bey'in önünde küçülüp adeta ona yalvardığını ifade ediyor. Tuna'yı tanımlarken şairin kendi yöresine ait bir mekâna nasıl sevgiyle yaklaştığını ve onunla gurur duyduğunu görüyoruz." (2000: 95). Olesnicki, hikâyenin kahramanı Ali Bey'in Meryem ile olan aşk yaşantılarını ve Meryem'in Hristiyan manastırına gitmesinin de bu düşüncesine bir başka örnek olabileceğini belirtir: "Meryem samimi arkadaşı Banu ile eski Hristiyan manastırına dua etmeye gider. Allah'a dua etmek için manastıra girer ve kilise duvarlarında değişik Türk

komutanlarının ve yiğitlerinin portrelerini görür. Sûzî'nin düşüncesine göre Türklerde büyük bir kahraman öne çıktığı zaman rahipler onun portresini manastır ve kilise duvarlarına çizerler. Bu yüzden kilisenin duvarlarında Malkoçoğlu Ahmed Bey'in, Evrenos Bey'in, Ömer Beyoğlu'nun ve sonunda Mihaloğlu Ali Bey'in portreleri vardır. Meryem, Ali Bey'in resmini görünce ona âşık olur. Bütün bu hayal iki ayrı dünyayı birleştirmek için şaire gereklidir." (2000: 95). Araştırmacı, Sûzî'nin eserinde böyle bir kurgu oluşturmasını, onun belki Prizren'de belki de başka bir yerde kilise duvarlarında Sırp hükümdarlarının, vakıf kurucularının insanı etki altında bırakan resimlerini görmüş olabileceği görüşüne bağlar. Araştırmacının bu konudaki bir görüşü de şairin gördüğü eğitim hakkındadır. Sûzî'nin, eserini dervişane bir bakış açısıyla oluşturduğuna dikkat çeken yazar, Prizren'de nakşî tarikatine ait bir tekke ile karşılaşmadığını, Prizren o dönemde henüz fethedilmediği için öğrenimini orada görmüş olmasını mümkün görmediğini ifade eder. Yazara göre Sûzî, Türkçe, Arapça ve Farsçayı, devşirme olarak gönderildiği Drinopole'de veya İstanbul'da öğrenmiş olabilir (2000: 95). Olesnicki'nin Sûzî'nin milliyetine dair görüşleri, herhangi bir belgeye değil, eserinin kurgusuna dayanmaktadır. Dolayısıyla araştırmacının görüşleri kurgu bir metnin yorumlanmasından ve o dönemdeki tarihi olguların karşılaştırılmasından ibarettir. Ancak Olesnicki'nin şaire ait olan kitabede dedesinin Abdullah (Allah'ın kulu) adını taşıdığını belirtmesi önemlidir. Biliyoruz ki Osmanlı geleneğinde devşirme çocuklarına baba adı yerine Abdullah ismi kullanılmakta ve bunlar için Abdullah oğludur tabiri kayıtlarda yer almaktadır. Bundan yola çıkan yazarın görüşü, Türklerin Prizren'i 20 Haziran 1455 günü ele geçirdikleri dikkate alındığında eğer Sûzî'nin ailesi buraya yerleşen Türkler ise şairin, şehrin Türkler tarafından fethedilmesinden sonra dünyaya geldiği; ailesi oranın yerlilerinden ise o zaman Slav veya tamamen Sırp asıllı olabileceği yönündedir (2000: 94). Sûzî'nin milliyetine ya da devşirme olabileceğine dair biyografisinden söz eden hiçbir kaynakta herhangi bir bilgi yoktur. Benzer şekilde aynı ailenin bir parçası sayabileceğimiz şairin diğer kardeşleri Nehârî ve Sa'yî biyografilerinde de bu konuya dair bir göndermede bulunulmamaktadır. Bununla birlikte Olesnicki'nin görüşlerini destekleyebilecek bir bilgi Sûzî'nin yeğeni olan Mü'min'in biyografisinde karşımıza çıkar. Tezkire

yazarları Mü'min'in, atalarının Safur denilen bir aileye mensup kâfir asıllı kimseler olduğunu belirttiğini ve şairin *Şehname* vezninde yazdığı *Safur-name*'sini bu yüzden kaleme aldığını kaydederler. Âşık Çelebi "Ceddüm kefer ümerâsı içre meşhur ve tevârih-i keferede Sâfûr demekle mesfûrdur diyüp ögünürdi. Hattâ *Şah-nâme* bahrinde *Sâfûr-nâme-nâm* kitabı vardır" demektedir (Kılıç 2010: 831). Gelibolulu Âlî de benzer ifadelerle yer vererek söz konusu eserin otuz bin beyitlik olduğunu söyler (İsen 1994: 178). Mü'min'in eseri hakkında elimizde daha fazla bilgi yoktur. Ancak Mü'min'in ve araştırmacı Olesnicki'nin görüşleri bir noktada örtüşmektedir.

Şair tezkirelerindeki sözü edilen dört şaire ait biyografik bilgiler bir araya getirildiğinde şu tespitler ortaya çıkmaktadır: Nehârî, Sa'yî ve Sûzî Rumelili şair vasfını taşıyan şiir üslupları ile kardeş oldukları kesinleşen üç isimdir. Mü'min, Nehârî'nin oğlu, Sa'yî ve Sûzî'nin yeğenidir. Biyografilerde aile ilişkilerine dair verilen bilgiler akraba olan her isim için aynı şekilde tekrarlanmadığından bir ailenin parçası içine yerleştirebildiğimiz isimlere dair bilgileri de bu yolla zenginleştirmek mümkün olabilmektedir. Örneğin kaynaklardaki Nehârî maddesinde Sa'yî ile kardeşlik ilişkisinden söz edilmekte ancak Sûzî'nin adı geçmemektedir. Sa'yî maddelerinde, *Latîfî Tezkiresi* dışında, Nehârî ile kardeş olduğu belirtilmekte ancak yine Sûzî'den söz edilmemektedir. Sadece *Sehî Tezkiresi*'nde Molla Hamdî'nin kız kardeşinin oğlu olduğu bilgisi verilir. Mecdî de Sa'yî'nin silsilesinin Şeyh Sa'dî-i Şirâzî'ye dayandığını söyler. Bu bilgi *Tuhfe-i Nâilî*'de Nehârî için tekrarlanmıştır. Mü'min maddesinde ise babası Nehârî'den söz edilmekte ancak amcaları Sa'yî ve Sûzî'den bahsedilmemektedir. Mü'min ise atalarının Safur adlı bir aileye dayandığını ifade eder. Sûzî maddesinde ise sadece Âşık Çelebi'nin ifadelerinde Nehârî'nin kardeşi olduğu bilgisi vardır, ancak Sa'yî'den söz edilmemektedir. Olesnicki'nin kitabe kaydına dair ifadelerinden ise Sûzî'nin babasının adının Mahmud, dedesinin adının da Abdullah olduğunu öğrenmekteyiz. Bunun yanında Sûzî ile ilgili arşiv belgelerinin bir araya getirildiği kitapta yer alan A.MKT.DV 188/44 no'lu Hicri 1277 tarihli bir yazışmaya göre ise Sûzî'ye verilen Grajdanic çiftliğinde bir yer vardır ki o zamandan günümüze kadar "Sozi" olarak bilinmektedir ve halk burayı bugün de böyle

bilmektedir. Burada Sûzî deresinin kaynağı, derenin sol kıyısında Sûzî çeşmesi, delikli taş ve derenin sağ kıyısında Sûzî türbesi olarak adlandırılan bir mağara vardır. Grajdanik çiftliğinden olan gelirini Sûzî "Vakfiye" ile İlyas Hoca mahallesinde Bistriça suyu kenarında kurduğu mescit ile bir dershanenin idaresi için vakfetmiştir. Bu vakfiyeye göre ise Sûzî, Ayşe adında kızına malının bir kısmını bağışlamıştır. Bu vakfiye bilgisinden Sûzî'nin bir kızı olduğunu öğrenmekteyiz (Recepoğlu 2000: 73). Âşık Çelebi de *Tezkiresi*'nde Sûzî'nin Mehemed isimli bir oğlu olup onun ölümü üzerine bir mersiye kaleme aldığını belirtir (Kılıç 2010: 1007). Ancak Sûzî'nin hem kızı hem oğluna dair başka kaynaklarda tekrarlanan bir bilgi yoktur. Bu durumda bu çalışmaya konu olan Prizrenli aileye ilişkin şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır:

Bu tür aile monografisi çalışmalarının bir kaynakta yer almayan bilgiyi ilişkili olduğu başka bir kaynaktan teyid etmesi gibi katkıları da vardır. Örneğin Olesnicki, yukarıda değinilen makalesinde, Nehârî'nin biyografisine de katkı sağlayabilecek bir bilgiye yer verir. Yazar, Nehârî'nin asıl isminin Ramazan Efendi olduğunu belirtir (2000: 93).

Şairin asıl ismine dair kendi biyografisinden söz eden kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmaması, bu tür bir bilginin, kardeşi olması sebebiyle Sûzî'ye ait kayıtlardan ortaya çıkması edebiyat tarihine önemli bir katkı olarak kabul edilmelidir.

Bir ailenin üyesi olmaları dolayısıyla şairlere ait biyografilerin bir araya getirilmesi ve eksik bazı bilgilerin tamamlanması sonucu bu durum, haklarında yazılmış olan bazı bilgilere de şüpheyle yaklaşmayı gerektirmiştir. Örneğin *Sicill-i Osmanî*'de iki farklı Sûzî Çelebi'den söz edilmektedir. Bunların her ikisi de Prizrenli olarak sunulup ilkinin Mihalzade Ali Bey ve Mehmed Bey'in kâtibi olduğu ve II. Bayezid devrinde (1481-1512) vefat ettiği; diğer şairin ise Mihallardan ve tarik-i ilmiyeden olup Kanûnî devrinde (1520-1566) vefat ettiği belirtilmektedir (Akbayar 1996: 5/ 1523). Eserde kastedilen Sûzî, Mihaloğlu Ali Bey'in kâtibi olan ilk sırada ismi verilen şair olmalıdır. Hâlbuki Olesnicki'nin Sûzî'nin kitabesinden kesin olarak ifade ettiği tarihe göre şairin vefat tarihi 931/ 1524'tür. Bu bilgiden *Sicill-i Osmânî*'de sunulan ilk şairin burada konu edilen Sûzî olması mümkün görünmemektedir. Bununla birlikte *Sicill-i Osmânî* dışında hiçbir kaynakta Prizrenli olan iki farklı Sûzî Çelebi'den söz edilmemektedir. Dolayısıyla burada ifade edilen iki farklı şair bilgisi şüphelidir.

Başka bir bilgi karışıklığı Sa'yî ile ilgilidir. *Sicill-i Osmânî*'de Prizrenli olan iki Sa'yî Çelebi'den söz edilmektedir. Bunlardan ilki II. Bayezid devri şairlerinden Nehârî'nin kardeşi olarak sunulan Sa'yî, diğeri ise Kanuni devri ortalarında vefat ettiği belirtilen Sa'yî'dir (Akbayar 1996:5/1483). Ancak Prizrenli olan iki farklı Sa'yî yoktur, bu durumda ikinci olan, mükerrer bir madde durumundadır. www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com sitesinde ise "Sa'yî, Sa'î Mustafa Çelebi" maddesinde söz edilen şairin Âşık Çelebi'ye göre Prizrenli, Ahdi'ye göre Edirneli ve diğer kaynaklara göre de İstanbullu olarak kaydedildiği ifade edilmektedir. Asıl adının Mustafa Nakkaş ve nakkaşlık sanatının önde gelen isimlerinden olduğu belirtilen şairin Matrakçı Nasuh'un hocası olduğu bilgisi de eklidir. Bunun yanında maddede bu çalışmada sözü edilen, Nehârî ve Sûzî'nin kardeşi olan Sa'yî'nin, Sultan Bayezid'in onun gazelini beğenip saraya getirtmesi, bu süreden sonra şairin ömrünü sarayda geçirmesi ve hatta

Nehârî'nin kardeşi olduğu bilgisi de yer almaktadır. Ancak Prizrenli olan Sa'yî'nin şair tezkirelerinde yer alan biyografisinde şairin Matrakçı Nasuh'a hocalık yapacak düzeyde iyi bir nakkaş olması ya da nakkaşlık yaptığı bilgisi hiç geçmemektedir. Mahlas aynı olmakla birlikte her iki ismin de Mustafa olması bir karışıklığa yol açmış olmalıdır. Nakkaş olan Sa'î ve Prizrenli saray gılmanlarına hocalık yapan Sa'yî farklı kişilerdir.

Bir başka bilgi karışıklığı bu çalışmaya konu olan şairlerin aile ilişkilerine yöneliktir. Altay Suroy Recepoğlu, Sûzî'nin Mihaloğlu Ali Bey Gazavatnamesini kaleme almasının 500. yılı dolayısıyla düzenlenen sempozyuma ait kitaptaki "Sûzî'nin Kardeşleri" başlıklı yazısında Âşık Çelebi'nin, *Tezkiresi'*nde, Sûzî'nin Nehârî ve Remzî Çelebi adında iki büyük abisinin olduğunu, onların Sûzî'den önce öldüklerini belirttiğini söyler. Yazar Nehârî hakkında bilgi verirken ise şair Sa'yî'nin kardeşi olduğunu yazar. Sa'yî hakkında yazdığı maddede ise Nehârî'nin küçük kardeşi olduğunu bildirir. Recepoğlu bu bilgilerden yola çıkarak Sûzî'nin Nehârî, Remzî ve Sa'yî adında üç kardeşi olduğunu söyler. Yazar Nehârî ve Remzî'yi Sûzî'nin abileri, Sa'yî'yi ise küçük kardeşi olarak tanımlar (2000: 43). Oysa ki Âşık Çelebi'nin Sûzî'den söz ettiği kısımda yazar Nehârî ve medrese arkadaşı Remzî'den şöyle söz etmektedir: "Suhteliği zamanında birâder-i büzürgteri Nehârî ile Remzî Çelebi-i merhum ki yirinde mezkûr olur, ikisi derste ve kâzî Mahmud oğlu Ömer Çelebi ki asrının hüsn-i suret ile bî-nazîri ve lutf-ı tab ile dil-pezîri imiş, anun ışkında şerik imişler." (2010: 1006). Bu ifadelerden yola çıkarak Recepoğlu, Âşık Çelebinin, şairin abisi Nehârî'den söz ederken ardından ile bağlacı ile Remzî Çelebi'nin ismini vermesini onun da kardeşi olduğu şeklinde yanlış yorumlamıştır. Âşık Çelebi yukarıdaki ifadede Remzî Çelebi'den yeri gelince söz edeceğini söylemiştir. Çelebi, *Tezkiresi'*nde iki farklı Remzî'den söz etmektedir. İlki Remzî mahlaslı Pîrî Çelebi, diğeri ise kadı olan Bursalı Remzi Çelebi'dir. Her iki ismin de Prizren ile bir ilgisi yoktur. Dolayısıyla Sûzî'nin üç değil iki kardeşi vardır. Remzî Çelebi'nin herhangi bir şekilde Sûzî ya da Prizren ile bir ilişkisi bulunmamaktadır.

Bu iki kuşağı ortaya konan aile üyelerinin tamamının şair olması ve tezkirelerde şair vasıflarının övülerek anlatılması, söz konusu isimlerin 16. yüzyılda divan şiiri geleneğinin Rumelili temsilcileri olduklarını

ortaya koymaktadır. Bunun yanında söz konusu isimlerin Rumelili bir şair aile olarak varlıkları da önemlidir. Mustafa İsen, “Osmanlı Kültür Coğrafyasına Bakış” adlı makalesinde Prizrenli 7 divan şairinden söz etmektedir (İsen 1999: 303). Âşık ve tekke şairlerinin sayısı da eklendiğinde bu rakam 14’e çıkmaktadır. Âşık Çelebi, *Tezkiresi*’nin Nehârî maddesinde “Rivâyet olunur ki Prizren’de oğlan doğsa adından akdem mahlasın korlar. Yenice’de doğan oğlan baba diyecek vakt Fârisî söyler. Priştine’de oğlan doğsa dividi belinde doğar derler. Binâen-alâ zâlik Prizren şair menbâi ve Yenice Fârisî ocağı ve Priştine kâtip yatağıdır” (Kılıç 2010: 904) diyerek Rumeli coğrafyasının kültürel zenginliğine işaret eder. Çalışmaya konu olan Prizrenli aile bütün ilişkiler bir araya getirdiğinde şu anki bilgilerimize göre bu bölgedeki toplam şair sayısının 4’ünü teşkil etmektedir ki bütüne baktığımızda bu sayı önemlidir.

Sonuç

Bu çalışma ile tek başına bir şair/yazarın biyografi bilgilerinden ulaşamadığımız, emin olunmayan ve bilgi olarak biyografilerde sıralanan bazı noktaların, aile ilişkileri iyi kurulduğunda biyografilerin inşasında ve daha doğru oluşturulmasında önemli katkılar sağlayacak malzemeler sunduğu sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda Nehârî, Sa’yî, Mü’min ve Sûzî’nin aile ilişkilerine göz attığımızda Rumeli kültür haritası içinde Prizrenli önemli bir şair ailesi görüntüsü karşımıza çıkmaktadır.

Kaynaklar

- AÇIKGÖZ, Namık (2017) (Haz.), *Riyâzî, Riyâzî's-Şuarâ*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,191371/riyazi-riyazus-suaratezkiretus-suara.html> [erişim tarihi: 20.03.2018].
- AKBAYAR, Nuri (1996) (Haz.), *Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmani*, C. 5, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- CANIM, Rıdvan (2000) (Haz.), *Latîfî, Tezkiretü's-Şuarâ ve Tabsiratü'n-Nuzemâ (İnceleme-Metin)*, Ankara: AKM Yay.
- İPEKTEN, Haluk vediğer. (2017) (Haz.), *Sehî, Heşt Bihîşt*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0> [erişim tarihi: 20.03.2018].
- İSEN, Mustafa (1994) (Haz.), *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara: AKM Yay.
- İSEN, Mustafa (1994) (Haz.), "Tezkirelerin Işığında Divan Edebiyatına Bakışlar, Osmanlı Kültür Coğrafyasına Bakış", *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, Ed. Mehmet Kalpaklı, İstanbul: YKY, 302-305.
- KILIÇ, Filiz (hızl.) (2010), *Âşık Çelebi, Meşâirü's-Şuarâ (İnceleme-Metin)*, İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay.
- KÖKSAL, M. Fatih (2006), "Nehârî", *Türk Dünyası Edebiyatçılar Yazarlar ve Şairler Ansiklopedisi*, C. 6, Ankara: AKM Yay., 581.
- LEVEND, Agah Sırrı (2000), *Gazavatnameler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavatnamesi*, Ankara: TTK Yay.
- RECEPOĞLU, Altay Suroy (2000), "Sûzî'nin Kardeşleri", *Prizrenli Sûzî'nin 500. Yılı (Bildiriler, Bilgiler, Belgeler)*, Hızl. Altay Suroy Recepoğlu, Prizren: Türk Yazarlar Derneği Yay., 43-45.
- "Sa'yî, Sa'î Mustafa Çelebi", <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=6554> [erişim tarihi: 20.03.2018].
- SUNGURHAN, Aysun (2017) (Haz.), *Hasan Çelebi, Tezkiretü's-Şuarâ*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,194494/kinalizade-hasan-celebi-tezkiretus-s-uara.html> [erişim tarihi: 20.03.2018].
- _____ (2017), *Beyânî, Beyânî Tezkiresi*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,194494/kinalizade-hasan-celebi-tezkiretus-s-uara.html> [erişim tarihi: 20.03.2018].
- OLESNİCKİ, Aleksije (1934), *Suzi çelebi iz Prizrena Turški Pesnik-İstorič XV-XVI veka*, Glasnik Skopskog Naučnog Društva, Skopje.

- _____ (2000), "XV-XVI Yüzyıl Şair-Tarihçi Prizrenli Sûzî Çelebi'nin Özgeçmişi", *Prizrenli Sûzî'nin 500. Yılı (Bildiriler, Bilgiler, Belgeler)*, Hzl. Altay Suroy Receptoğlu, Prizren: Türk Yazarlar Derneği Yay., 92-100.
- ÖZCAN, Abdülkadir (1989) (Haz.), *Mecdî Mehmed Efendi, Hadâiku'ş-Eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye*, İstanbul: Çağrı Yay.
- TUMAN, Mehmet Nâil (2001), *Tuhfe-i Nâilî, Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, (Haz.) C. Kurnaz, M. Tatçı, C. II, Ankara: Bizim Büro Yay.